

FOREIGN AFFAIRS

The Hellenic Edition

Απρίλιος - Μάιος 2016 · Τεύχος 39

Εκδίδεται από την ΑΣΑΠ ΕΠΕ
Λ. Αλεξάνδρας 91, 114 74 Αθήνα
Τηλ.: 2130 255 870, Fax: 2130 255 867
e-mail: info@foreignaffairs.gr
web: www.foreignaffairs.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Λουκάς Γ. Κατσώνης

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ Αλέξανδρος Πρίφτης
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Αλέξανδρος Μαλλιάρης,
Θεόδωρος Τσακίρης, Ιωάννης Κωτούλας, Δημήτρης Π. Σωτηρόπουλος,
Γιώργος Τζογόπουλος
ΣΥΝΤΑΞΗ Αλεξάνδρα Κρητικού, Μόδεστος Σιώτος
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ Βιβή Βουδούρη
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ Χρήστος Ζιάκνης

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ MARKETING Νάντια Γεωργίου

ΝΟΜΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Σοφία Νικολάου & Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία,
Πατριάρχου Ιωακείμ 6, 106 74 Αθήνα, Τηλ.: 210 3605987

ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΠΕΔΙΟ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΕ, ΤΗΛ.: 210-3390204
ΔΙΑΝΟΜΗ Αργος ΑΕ Πρακτορείο Εφημερίδων
και Περιοδικών Ελληνικού Τύπου

Χειρόγραφα προς δημοσίευση μπορούν να αποστέλλονται στη διεύθυνση: Λ. Αλεξάνδρας 91, 114 74, Αθήνα ή με ηλεκτρονικό τρόπο στην ηλεκτρονική διεύθυνση editor@foreignaffairs.gr. Η Σύμβαση θα λάβει υπόψη της κάθε κείμενο αλλά δεν αναλαμβάνει την υποχρέωση της δημοσίευσής του. Κάθε τυχόν πρόσθετο υλικό θα επιστρέφεται μέσω ταχυδρομείου.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, κατά παράφραση ή διασκευή απόδοση του περιεχομένου του εντύπου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλον, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη, σύμφωνα με το Νόμο 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

FOREIGN AFFAIRS

Απρίλιος - Μάιος 2016 · Τεύχος 39

ΑΡΘΡΑ

Προς νέα επέμβαση στη Λιβύη 11
Επίλογος ή Νέος Πρόλογος;
Αλέξανδρος Π. Μαδδιδιάς

Τριπλή παγίδα 16
Η Τουρκία του Ερντογάν και η Δύση
Πανιεδής Σκιδιάς και Αντώνης Κδάψης

Γιατί θα αποτύχει η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση 24
Η αντιστροφή της πυραμίδας
Παναγιώτης Α. Καράμπεδας

Ανισότητα και παγκοσμιοποίηση 36
Πώς οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι
καθώς οι φτωχοί καλύπτουν την απόσταση
François Bourguignon

Η παράτυπη μετανάστευση στην Ευρώπη 44
Τα προβλήματα ασφαλείας των Ευρωπαίων
και των μεταναστών
Χρήστος Νίκας και Δημήτριος Ασιπάσιος

Τριπλή παγίδα

Η Τουρκία του Ερντογάν και η Δύση

*Πανιεδής Σκλιάς και
Αντώνης Κλάψης*

Για δεκαετίες η Τουρκία εθεωρείτο ο πιο σημαντικός και αξιόπιστος σύμμαχος της Δύσης στην Μέση Ανατολή ανάμεσα στα μουσουλμανικά κράτη της περιοχής. Αυτή η αντίληψη παρέμεινε σταθερή τόσο στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, κατά την διάρκεια του οποίου εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ (1952) και έγινε συνδεδεμένο μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (1963), όσο και στα πρώτα μεταψυχροπολεμικά χρόνια[1]. Η περίπτωση της Τουρκίας προσλαμβάνονταν από τους περισσότερους Δυτικούς

Ο ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΣΚΛΙΑΣ είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Διευθυντής του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Πολιτικής Οικονομίας και Διακυβέρνησης.

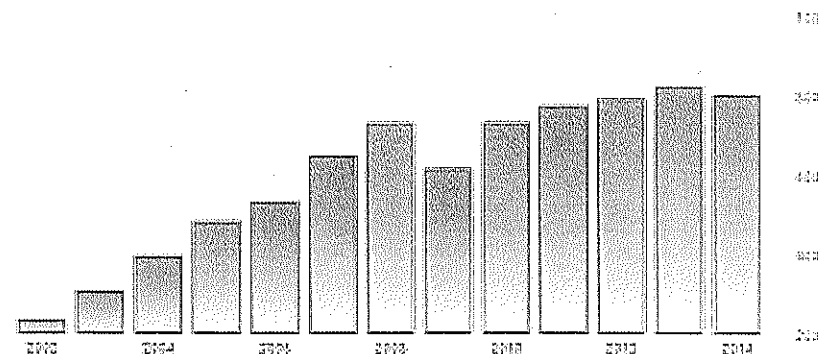
Ο ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΛΑΨΗΣ είναι διδάσκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Επιστημονικός Συντονιστής του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Πολιτικής Οικονομίας και Διακυβέρνησης.

ιθύνοντες ως εξαιρετική, καθώς αποτελούσε την μοναδική μουσουλμανική χώρα που εμφανιζόταν να έχει ενστερνιστεί τις περισσότερες από τις θεμελιώδεις αξίες της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας – αν και παρεκβάσεις από αυτή την πορεία δεν ήταν σπάνιες ως αποτέλεσμα των παρεμβάσεων των ενόπλων δυνάμεων στην τουρκική πολιτική ζωή. Έτσι, στα μάτια πολλών Δυτικών η Τουρκία αποτελούσε το πρότυπο για την επέκταση του δημοκρατικού μοντέλου στα αραβικά κράτη της Μέσης Ανατολής.

Ωστόσο, μετά την άνοδο στην εξουσία το 2002 του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, έχει υπάρξει μια σταδιακή αλλά σημαντική στροφή στον διεθνή προσανατολισμό της Άγκυρας. Ο Ερντογάν και οι συνεργάτες του τάχθηκαν υπέρ της υιοθέτησης μιας πιο ευέλικτης και ενεργητικής εξωτερικής πολιτικής: Οι απόψεις και οι θεωρίες του Αχμέτ Νταβούτογλου έπαιξαν σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση[2]. Στόχος αυτής της νέας εξωτερικής πολιτικής ήταν η ανάδειξη της Τουρκίας σε μείζονα δύναμη όχι μόνο στο περιφερειακό επίπεδο της Μέσης Ανατολής, αλλά και στην ευρύτερη ευρασιατική ή ακόμα και στην παγκόσμια κλίμακα. Λόγω του ισλαμιστικού του υπόβα-

Πίνακας 1

ΑΕΠ Τουρκίας (σε δισ. δολάρια ΗΠΑ)

Πηγή: www.tradingeconomics.com / Παγκόσμια Τράπεζα

θρου, ο Ερντογάν ήθελε να δει την Τουρκία να καθίσταται ηγέτιδα του μουσουλμανικού κόσμου. Οι επιτυχίες της κυβέρνησής του στον οικονομικό τομέα, όπως εύγλωπτα αποτυπώθηκαν στην σημαντική αύξηση του τουρκικού ΑΕΠ (βλ. Πίνακα 1), διευκόλυναν τα φιλόδοξα σχέδιά του στην εξωτερική πολιτική.

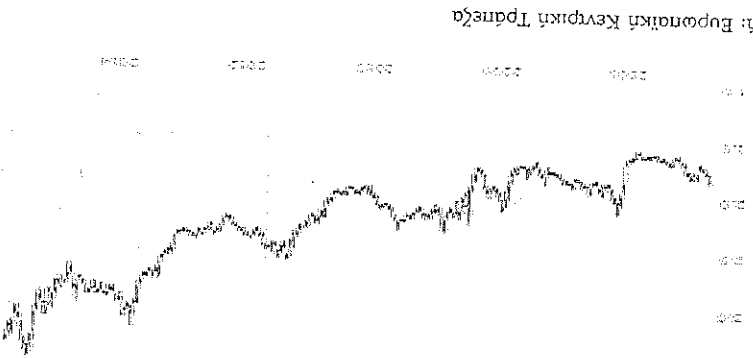
Με αυτά τα δεδομένα, ο φιλοδυτικός προσανατολισμός της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής έμοιαζε απόλυτα διασφαλισμένος. Όμως αυτή η εντύπωση βασιζόταν πάνω σε τρεις απατηλές υποθέσεις.

Πρώτον, ο Ερντογάν εφάρμοζε μια οικονομική πολιτική, η οποία αφενός γινόταν αντιληπτή στη Δύση ως φιλελεύθερη, και αφετέρου δημιουργούσε μια νέα

δυτικόστροφη ελίτ. Ωστόσο, το «οικονομικό θαύμα» του Ερντογάν είχε εγγενείς περιορισμούς, οι οποίοι αποτυπώνονται, για παράδειγμα, στις ισχυρές πιέσεις που δέχεται η τουρκική λίρα (βλ. Πίνακα 2). Ταυτόχρονα, η δυτικόστροφη πλούσια ελίτ δεν αποτελούσε παρά ένα ελάχιστο κλάσμα του συνολικού πληθυσμού, ο οποίος στην μεγάλη του πλειοψηφία δεν καρπώθηκε τα οικονομικά οφέλη. Το γεγονός αυτό αντανακλάται και στην εκλογική γεωγραφία. Οι πλουσιότερες και πιο κοσμικές δυτικές τουρκικές επαρχίες στις ακτές του Αιγαίου δεν υποστηρίζουν το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης. Αντίθετα, το κόμμα του Ερντογάν επικρατεί με μεγάλη διαφορά στο εσωτερικό της Ανα-

Πίνακας 2

Ισοτιμία ευρώ/τουρκικής λίρας

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

θρωπών δικαιομάτων, η από-
παιρα χειραγώγησης των μέσων
μαζικής ενημέρωσης, ο περιορι-
σμός της ελευθερίας του λόγου,
η προοδευτική καταπίεση κάθε
φωνής αμφισβήτησης και η βίαιη
καταστολή αντικυβερνητικών εκ-
δηλώσεων (όπως για παρά-
δειγμα στην περίπτωση των δια-
δηλώσεων στην πλατεία Ταξίμ),
είναι καθήκοντα φαινομένων[3].
Τρίτον, από γεωπολιτική
αποψη, κυριαρχούν το δόγμα
Νταβουτλάν για μηδενική
προβλεψήματα με τους γείτονες της
Τουρκίας. Με δεδομένα την
ισχυρή οικονομία της και το
ποσοστό ανάπτυξης του Ερ-
τογάν, η σημασία της Άγκυρας
ως συμμαχικού της Δύσης στην
Μέση Ανατολή ενισχύεται.
Μολονό, ο Ερντογάν επιδιώκει

τολίας, με εξαίρεση τις κυρ-
δικές επιρροές, όπου μάλλον η
φύση κυβερνητικών κομματικών
εμπλοκών (ως πρόσφορα το
Αϊκίδη Δημοκρατικό Κόμμα,
HDP). Η εκλογική βάση του Ερ-
τογάν ήταν και παραμένει το
πιο συντηρητικό και προοδευ-
τικό στο Ισλάμ κομμάτι του
τουρκικού λαού.
Δεύτερον, η επιτυχία του Ερ-
τογάν έγινε ευχερώς δεκτή από
την Δύση ως πρότυπο μιας μου-
σουλμανικού τύπου δημοκρα-
τίας, η οποία ενδεχομένως θα
μπορούσε να εξαχθεί και σε
άλλες χώρες της Μέσης Ανα-
τολής. Όπως, στην πραγματικό-
τητα, ο Ερντογάν έχυσε ένα προ-
σωπонаγές ηγιοκρατικό καθε-
στος ποδηγετούμενης δημοκρα-
τίας, όπου οι παραβιάσεις αν-

την δημοκρατία μιας νεο-οθω-
μάνικης τύπου εξωτερικής πολι-
τικής, η οποία θα αναεξέλιξε στην
Τουρκία μόνο τοπικών ηγετών.
Όπως ήταν φυσικό, αυτή η δόση
μετάλλαξε τις προοπτικές. Η
μετάλλαξη της πολιτικής Ερντογάν
ονομάστηκε στην επιδείνωση
των σχέσεων τόσο με το Ισραήλ
με αφορμή την υπόθεση Νάοιου
Μαρί Μαχμάρ το 2010, όσο και
με τα αραβικά κράτη[4].
Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο
φαινομενικός προαναταξισμός
της Τουρκίας άρχισε σταδιακά
να γίνεται λιγότερο σταθερός. Η
σημασία των ισλαμικών και-
ρολογιών του Ερντογάν αποδεί-
χθηκε καθοριστική στον τρόπο
με τον οποίο αντιμετωπίσε την
Αραβική Άνοιξη. Η τουρκική κυ-
βέρνηση υποστήριξε ανοικτά τα
ισλαμικά κινήματα, όπως
εκείνο των Αδελφών Μουσουλ-
μάνων στην Αίγυπτο. Η αρα-
βικοποίηση του 2013 κόπηκε ον-
τασιακά στην τουρκική εξέλι-
ξη. Ακόμα χειρότερα, η Τουρκία
διατήρησε μια διακριτική στάση
έναντι της δημοκρατίας του Ισλα-
μικού Κράτους στο Ιράκ και στη
Μέση Ανατολή γενικότερα, όχι
μόνο λόγω του θρησκευτικού
του υποβάθρου, αλλά κυρίως ως

αποεξουσιοδοτικό μέσο μέτρων
της επιρροής των Κορβάν στις
επιρροές του Ιράκ και της Συρίας
που λειτουργούν με τα τουρκικά
σύννομα. Κατά την αντίληψη της
Τουρκίας ηταν σαφώς προτιμότερο
από την δημοκρατία ενός οιοσδήποτε
αυθεντικού κυβερνητικού κράτους
είτε στο Ιράκ είτε στην Συρία
(είτε ακόμα χειρότερα και στις
δύο), διότι ένα τέτοιο κράτος
ήταν οξυγόνο βέλαιο ότι θα
άνοιγε την όρεξη των Κορβάν
της Τουρκίας. Μολονό, τα τουρ-
κικά συμφέροντα έρχονται με
ουχιά σε μάχη αντίθετη με
εκείνα της Δύσης. Αποτέλεσμα
αυτής της αντίθεσης, υπήρξε η
υποθέτηση μιας αμφισβήτησης πολι-
τικής από την πλευρά της
Αγκυρας. Είναι, φαινομενικά η
Τουρκία εν ήμερη συντάσσεται με
την Δύση στον αγώνα εναντίον
του Ισλαμικού Κράτους, επιτρέ-
ποντας, για παράδειγμα, σε αμε-
ρικανικά πολεμικά αεροσκάφη
να επιχειρούν εναντίον του από-
βαιου που βρίσκεται σε τουρ-
κικό έδαφος. Όπως την ίδια
στιγμή, η τουρκική αεροπορία
βοηθάει σε όσον αφορά αποκαί-
σους των Κορβάν, μολονό
είναι γνωστό ότι οι Κορβάν
αποεξουσιοδοτούν τους πιο σημα-
ντικούς του Ισλαμικού Κρά-
τος, η τουρκική κυβερνηση

στρατηγική της Δύσης[6].

Η στάση της Τουρκίας στο προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα δημιουργεί επίσης τριβές με τα Δυτικά κράτη και ιδιαίτερα με εκείνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξατίας του συνεχιζόμενου πολέμου στην Συρία, εκατομμύρια πρόσφυγες έχουν συρρεύσει στο τουρκικό έδαφος. Οι περισσότεροι από αυτούς επιδιώκουν να προωθηθούν προς χώρες της κεντρικής και της βόρειας Ευρώπης, όπου ελπίζουν ότι θα μπορέσουν να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους. Δεδομένων των περιστάσεων, ο δρόμος που αναγκαστικά επιλέγουν περιλαμβάνει την διέλευση του Αιγαίου: Με ενδιαμέσο σταθμό κάποιο από τα ελληνικά νησιά, οι πρόσφυγες κατευθύνονται στην συνέχεια προς τα σύνορα της Ελλάδας με την ΠΓΔΜ και από εκεί προς τους τελικούς προορισμούς τους. Εκμεταλλευόμενοι την ευνοϊκή συγκυρία που προκύπτει λόγω της προσφυγικής κρίσης, το ίδιο δρομολόγιο επιχειρούν να ακολουθήσουν και πολλές χιλιάδες παράτυποι μετανάστες. Εκείνο που συστηματικά κάνει η Τουρκία εδώ και αρκετούς μήνες είναι να αφήνει ανοιχτή την σιρόφιγγα της ροής προσφύγων και μεταναστών προς την Ελλάδα. Η Άγκυρα χρησιμοποιεί αυτήν την ροή ως διαπραγματευτικό όπλο για την αναβάθ-

μιση της σημασίας της, αλλά και για την εξασφάλιση ωφελημάτων σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο (όπως, για παράδειγμα, συνέβη με την συμφωνία στην οποία κατέληξε τον Νοέμβριο του 2015 με την Ευρωπαϊκή Ένωση και η οποία προβλέπει την χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης συνολικού ύψους 3 δις. ευρώ από την πρώτη προς την δεύτερη, με παράλληλο άνοιγμα κεφαλαίων στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας). Μολονότι είναι μάλλον απίθανο ο Ερντογάν να επιδιώκει πράγματι την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (κάτι που, έτσι κι αλλιώς, είναι πρακτικά αδύνατο λόγω των ισχυρών αντιδράσεων στο εσωτερικό της τελευταίας), είναι σαφές ότι επιθυμεί να αποκομίσει τα μέγιστα δυνατά οφέλη από την προσφυγική και μεταναστευτική κρίση.

Παράλληλα, οι εν εξελίξει διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό ανάμεσα στον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Νίκο Αναστασιάδη και τον ηγέτη των Τουρκοκυπρίων Μουσταφά Ακιντζί, είναι πιθανό να θέσουν την Τουρκία ενώπιον του διλήμματος εάν θα συναινέσει στην επίλυση του προβλήματος ή όχι. Είναι προφανές ότι χωρίς την έγκριση της Άγκυρας, καμία συμφωνία δεν μπορεί να εφαρμοστεί, έστω κι αν αυτή έχει

REUTERS/Yuri Gripas

Ο Τούρκος πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν με την σύζυγό του Εμινέ φθάνουν στην βάση Ανιριους έξω από την Ουάσιγκτον, στις 29 Μαρτίου 2016, για να παραστεί στην Σύνοδο για την Πυρηνική Ασφάλεια.

γίνει αποδεκτή από τους Τουρκοκύπριους. Από αυτή την άποψη, είναι βέβαιο ότι εκείνο που θα προτάξει η κυβέρνηση Ερντογάν είναι η εξυπηρέτηση των στρατηγικών συμφερόντων της Τουρκίας, ακόμα κι αν κάτι τέτοιο συνεπάγεται τον τορπιλισμό μιας λύσης που θα έχει την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας.

Στο ευρύτερο γεωπολιτικό πεδίο, η νέο-αυτοκρατορική εξωτερική πολιτική του Ερντογάν φέρνει την Τουρκία σε αντιπαράθεση με την Ρωσία. Οι σχέσεις ανάμεσα στην Άγκυρα και στην

Μόσχα διέρχονται εδώ και καιρό περίοδο κρίσης. Η κατάρριψη ρωσικού πολεμικού αεροσκάφους από την τουρκική αεροπορία τον Νοέμβριο του 2015 όξυνε ακόμα περισσότερο την ένταση ανάμεσα στις δύο πλευρές, απειλώντας να οδηγήσει σε πλήρη ρήξη, με απρόβλεπτες συνέπειες. Έστω κι αν η κλιμάκωση της κρίσης προς το παρόν έχει αποφευχθεί, η ανοιχτή ψυχρότητα που επικρατεί στις ρωσοτουρκικές σχέσεις απειλεί ταυτόχρονα να επιδεινώσει τις σχέσεις της Δύσης με την Μόσχα.

[illegible]

- [1] Bruce R. Kuniholm, "Turkey and the West", *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 2 (1991), oo. 34-48.
- [2] Απρίλ Νιμπούρογλου, Το σπαρτιατικό πάθος. Η διεύθυνση στον καιρό των Τουρκικών Αθηνών (Athina: Poykidas, 2010).
- [3] Human Rights Watch, Turkey's human rights rollback. Recommendations for reform (Washington DC: Human Rights Watch, 2014).
- [4] M. Sheharyar Khan, "The transformation of Turkish foreign policy towards the Middle East", *Policy Perspectives*, Vol. 12, No. 1 (2015), oo. 31-50.
- [5] Ahmet T. Kuru, "Turkey's failed policy toward the Arab Spring: Three levels of analysis", *Mediterranean Quarterly*, Vol. 26, No. 3 (2015), oo. 94-116.
- [6] Tili F. Paasche & Michael M. Gunter, "Revisiting Western Strategies against the Islamic State in Iraq and Syria", *The Middle East Journal*, Vol. 70, No. 1 (2016), oo. 9-29.